

Zagrebačka škola crtanog filma

Vujić Ferčić, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:242986>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Sara Vujić Ferčić

**ZAGREBAČKA ŠKOLA CRTANOG
FILMA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

SARA VUJIĆ FERČIĆ

**ZAGREBAČKA ŠKOLA CRTANOG
FILMA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Danijel Labaš

Sumentor: Željka Sruk, prof.

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Počeci animacije u Hrvatskoj.....	2
2.1. Braća Neugebauer i Veliki Miting.....	2
2.2. Duga film 1951.-1952.....	3
2.3. Zora film 1952.-1964.....	4
2.4. Studio za crtani film Interpublic 1955.-1957.	5
3. Studio za crtani film Zagreb filma 1956.-1972.....	6
3.1. Zlatno razdoblje	6
3.2. Dušan Vukotić i Surogat	8
4. Zagrebačka škola poslije Oscara	11
5. Estetske osobitosti Zagrebačke škole crtanog filma	13
6. Svjetski festival animiranog filma – Animafest Zagreb.....	17
7. Zaključak	19
8. Literatura.....	20

1. Uvod

Zagrebačka škola crtanog filma postala je fenomen u svijetu animiranih medija te ona predstavlja estetski pojam za školu animacije koja svoje početke ima već u prvim poslijeratnim godinama. Škola predstavlja jedan od najvećih uspjeha i očitovanja naše kulture u svijetu. Sredinom pedesetih godina prošloga stoljeća dolazi do njenog naglog razvoja, pa već početkom šezdesetih godina, točnije od 1957. do 1962. godine, započinje prvi val Zagrebačke škole crtanog filma, odnosno Zlatno razdoblje. Zagrebačka škola crtanog filma zauzela je poziciju na svjetskoj pozornici kao jedinstveni fenomen međunarodnih vrijednosti u području animirane umjetnosti te je tu poziciju zadržala sve do danas.

U ovome radu prikazat ćemo sažetke osnovnih pravaca povijesti animacije u Hrvatskoj. Isto tako prikazat ćemo analizu nastanka i razvoja cjelokupne škole te kronološki prikazati razvoj hrvatske animacije od početaka pa do danas. Predstaviti ćemo glavne sociološke i kulturološke razloge nastanka Zagrebačke škole crtanog filma, kako je započela animacija u Hrvatskoj. Zlatno razdoblje Zagrebačke škole crtanog filma zaključuje se osvajanjem Oscara u kategoriji najbolji crtani film. Film pod nazivom Surogat redatelja Dušana Vukotića osvojio je Oscara te je time rangirao školu na još veću poziciju u svijetu. Predstaviti ćemo i analizirati estetske osobitosti škole. U prvom dijelu rada predstaviti ćemo najvažnije autore prvoga vala i njihove ključne filmove koji tada dominiraju: Vukotić, Kristl, Mimica i Kostelac. U drugom se valu (1965.-1969.), ističu Bourek, Dovniković, Marks, Grgić, Dragić, Štalter i Kolar. U trećem valu dominiraju Dragić, Marušić, Zimonić i Gašparović.

Još jedan vrlo važan događaj koji je oblikovao Zagrebačku školu crtanog filma, utjecao i uvelike doprinio likovnom i umjetničkom životu grada Zagreba, ali i cijele države je Svjetski festival animiranog filma koji se održava od 1972. godine pa sve do danas. Jedan je od najvažnijih festivala animiranog filma u svijetu nastalo u koprodukciji HRT-a i Zagreb filma. Festival je poznat i kao susret prijatelja, najvećih imena svjetskih filmografa do novih nadolazećih talenata i studenata koji su veliki ljubitelji animacije. U radu ćemo objasniti zašto se ovaj festival održava u Zagrebu, što se na njemu događalo kroz pedeset godina postojanja festivala i kakav su utjecaj na festival imale ratne godine.

2. Počeci animacije u Hrvatskoj

Prvi crtani filmovi u Zagrebu pojavili su se već 1922. godine i tim razdobljem se smatraju prvi pokušaji animacije. Krajem Prvog svjetskog rata u Zagreb je došla skupina emigranata iz Rusije i među njima je najpoznatiji bio Sergije Tagatz koji se neočekivano počeo baviti animacijom i u Hrvatskoj se smatra pionikom crtanog filma. U laboratorijima „Jugoslavija filma“ i „Bosna filma“, 1922. godine, napravio je dva kratka animirana filma, bile su to reklame za tadašnji poznati „Alba“ čaj i „Admiral“ laštilo (Pata, 1996). Svaka od tih crtanih reklama bila je duga oko dvadeset metara normalne kino-vrpce. „Jugoslavija film“ pridaje interes Tagatzovom radu i direktor je zatražio od Sergeja da mu objasni proces i metode snimanja, no nažalost to se nije dogodilo jer Tagatz odbija pomoći i odlazi iz poduzeća zajedno sa svojim iskustvima i rješenjima.

Kao korijeni i izvori iz kojih je niknula ideja o stvaranju Zagrebačke škole crtanog filma mora se spomenuti i originalni zagrebački strip koji se prikazivao u listovima: „Novosti“, „Oko“, „Mickey strip“ i „Veseli vandrokaš“. Norbert Neugebauer i Franjo Fus su bili pisci tekstova, a Andrija Maurović, Ferdo Bis i Walter Neugebauer crtači stripova. Iz toga kruga autora zagrebačkoga stripa, braću Neugebauer treba smatrati i začetnicima hrvatskoga crtanoga filma (Škrabalo, 1998). U kolovozu 1945. godine Walter Neugebauer dovršava kratki film pod nazivom Usmene novine. Film je bio dugačak 30 metara, a snimljen je prema ideji i u režiji Koste Hlavatyja. Walter Neugebauer kao glavni crtač filma, nacrtao je „samoironičnu viziju Jugohollywooda“ (Škrabalo, 1998). Film je s mnoga duha i ironije predstavio animiranu šalu na račun stvaranja filmske industrije u Zagrebu.

2.1. Braća Neugebauer i Veliki Miting

Braća Neugebauer započinju raditi u redakciji „Kerempuha“ i tamo jedno vrijeme crtaju rutinske karikature, ali i dalje su izričito zainteresirani za animaciju. Ujedno pokušavaju potaknuti osobe na visokoj poziciji u „Jadran filmu“ da obnove djelatnost na crtanom filmu, no ovdje nailaze na odbijanje. Braća Neugebauer kao neizbježan tandem – crtač i pisac našavši se u „Kerempuhu“, u grupi mladih karikaturista zahvaljujući tadašnjem voditelju Fadilu Hadžiću kojega su uspjeli nagovoriti da obnovi i ponovno uspostavi rad na crtanom filmu, godine 1951. napravili su prvi pravi crtani film: Veliki miting. To je ujedno, početak

crtanog filma u Hrvatskoj (Pata, 1996). Susret razmišljanja, ideja i percepcija kakve su imale Fadil Hadžić i braća Neugebauer donio je presudnu ulogu u stvaranju uspješnijeg domaćeg crtanog filma veće dužine. Ekipa koja je bila zaslužna za stvaranje tog crtanog filma je: Vladimir Delač, Borivoj Dovniković, Ivan Pušak, Ico Voljevica, Milan Goldschmidt, Branko Karabajić. Režiju je preuzeo Norbert Neugebauer, dok drugi brat Walter se javlja kao glavni crtač i animator. Film je političko-satiričan, te je isprva trebao trajati deset minuta i biti završen za nekoliko mjeseci, no knjiga snimanja se često mijenjala što je rezultiralo time da je film imao pune dvadeset i dvije minute. Hadžić je jednom o Velikom mitingu napisao sljedeće: „publika je film dobro primila, pa čak i danas kad se gleda, taj film u pogledu animacije pokreta potpuno zadovoljava, a svojom duhovitošću nije ništa zastario“ (Sudović, 1978).

Film Veliki miting, dug dvadeset dvije minute (567 metara) obuhvaća opširnu i razrađenu priču. Taj je prvi domaći crtani film punu godinu dana obilazio ekrane valjda svih kinematografa u zemlji, jer je kao antiinformbiroovska politička satira bio aktualan u onim teškim godinama Staljinova pritiska na Jugoslaviju (Škrabalo, 1998). Glavni lik crtanog filma je antijugoslavenski novinar Judin koji izmišlja razne „patke“ protiv susjedne zemlje, patke izlaze iz njegovog pisaćeg stroja i on postaje bijesan. Judin šalje reportera Patkina u Albaniju na zajednički antijugoslavenski miting. Patkin se nalazi na mitingu zajedno sa žabama protiv isušnja močvara na graničnim područjima Jugoslavije. Na povratku Patkina vjetar nanese u prostor iznad Jugoslavije i on tamo nalazi nove tvornice kojima upravljaju radnici, nove ceste, mostove i uviđa radni elan stanovnika. Pri povratku reporter Patkin prenosi novinaru Judinu nove informacije, ali Judin ga ovdje u bijesu baca u zatvor. Na svršetku crtanog filma nesretni novinar uzaludno protestira kroz rešetke, govoreći da je rekao samo istinu.

Ovaj crtani film predstavljao je jasnu namjeru da se i animacija uključi u aktualna zbivanja. Film Veliki miting je pravi prikaz u kojem braća Neugebauer stvaraju nov, originalan pristup koji se razlikuje od njihovih kasnijih realizacija. Film je pokazatelj one aktualne tendencije koja će odrediti najbolja ostvarenja kasnije Zagrebačke škole crtanog filma.

2.2. Duga film 1951.-1952.

U vrijeme stvaranja crtanog filma Veliki miting, Fadil Hadžić je kontinuirano radio na osnivanju vlastitog studija za crtani film i prikupljanja materijalne osnove za njegovo

djelovanje. Iako su za stvaranje Velikog mitinga bile osigurane samo dvije prostorije, kasnije su dobivene nove prostorije i došlo je do osnivanja prvog specijaliziranog samostalnog poduzeća – studija za proizvodnju crtanih filmova – „Duga film“. Svi su filmovi u „Duga filmu“ ostvareni u Disneyjevoj maniri (Škrabalo, 1998). Uz braću Neugebauer, Borivoja Dovnikovića i Vladimira Delača, koji su došli iz Kerempuha, studiju pristupaju novi talenti. Odmah je zapažen student arhitekture i karikaturist Dušan Vukotić. Poduzeće se preselilo u novu zgradu koja se nalazila u Draškovićevoj ulici 35. U prvoj i jedinoj godini djelovanja studija „Duga film“ završeni su filmovi Veseli doživljaj i Kako se rodio Kićo, Gool!, Revija na dvorištu i Začarani dvorac u Dudincima. Crtani film Veseli doživljaj je prvi projekt koji je realiziran u studiju „Duga film“. Norbert Neugebauer je bio scenarist i režiser filma, a brat Walter glavni crtač. Ovaj crtani film je bio ostvaren sasvim u Disneyjevoj maniri (Sudović, 1978). Ekipa koja je radila na Veselom doživljaju pokušala je stupiti u kontakt s Waltom Disneyjem, zatražili su fotografije o izgledu i radu njegova studija, no nisu to dobili. „Duga film“ prestaje s radom nakon godinu dana, u svibnju 1952. godine. Pored vidnih uspjeha, smanjena su sredstva za domaću kinematografiju, i poduzeću nije odobrena daljnja subvencija. Tada je vladalo razdoblje restrikcija i stroge štednje, ekonomske blokade u cijeloj zemlji. Zaposlenici „Duga filma“ vodili su dugotrajnu i mukotrpnu borbu protiv odluke o likvidaciji no tadašnja ministrica financija Anka Berus je potpisala odluku o likvidaciji. Raznim protestima, peticijama i molbama nisu dovele do pozitivnog rješenja. Tako je u tom trenutku zakočen – premda, srećom ne i ugašen! – razvoj crtanoga filma u nas, one vrste filmskoga stvaralaštva u kojoj smo najviše dali i sebi i svijetu (Škrabalo, 1998).

2.3. Zora film 1952.-1964.

Nakon ukidanja „Duga filma“ Fadil Hadžić je zakratko preuzeo mjesto direktora „Zora filma“, računajući da će ovdje uspjeti nastaviti započetu proizvodnju domaćega crtanog filma koja je tako naprasno obustavljena (Škrabalo, 1998). Hadžić je u „Zora filmu“ proveo samo dvije godine, ambicija se nastavila u „Nastavnom filmu“ gdje označava početak dinamičnog rasta nastavnih i prosvjetnih filmova. U kasnijem razdoblju djelovanja „Zora filma“ paralelno s razvitkom proizvodnje crtanih filmova u „Zagreb filmu“, „Zora film“ razvija i promiče proizvodnju crtanih filmova koja su bila namijenjena djeci. Ovdje dolazi do stvaranja prvog domaćeg crtanog filma u boji ujedno je to bio i pokušaj oslobađanja od Disneyjeva modela stvaranja crtanog filma, 1954. godine nastaje crtani film u boji Crvenkapica. Studio za proizvodnju crtanog filma „Zora film“ 1964. godine naglo likvidacijom prekida svoje

postojanje nakon proizvodnje preko 350 kratkih filmova raznih vrsta. Ova filmska kuća nije uspjela u presudnom trenutku pružiti utočište onima koji su svim silama nastojali održati domaći crtani film (Škrabalo, 1998).

2.4. Studio za crtani film Interpublic 1955.-1957.

Braća Neugebauer u novoostvarenom Studiju za crtani film Interpublic uspijevaju napraviti ono što Fadil Hadžić nije uspio u „Zora filmu“. Odmah na početku djelovanja studija započinje rad na prvom reklamnom crtanom filmu, stvaraju reklamu za automobile marke ISETTA-BMW. Film je snimljen u boji u dužini od 100 metara, postigao je zapaženi uspjeh u Njemačkoj. Prikazivanje filma je prestalo kada su rasprodane sve zalihe automobila navedene marke. Filmovi koji su proizvedeni u Interpublicu su Salamander, reklama Crvenkapica za tvornicu Zvečevo, Čarobni katalog, instruktivni crtani film Ipak se kreće (Sudović, 1978:121). U vrijeme djelovanja Interpublica u „Zagreb filmu“ razvijaju se naponi za osnivanje specijaliziranog studija za crtani film. U drugoj polovici 1956. godine dolazi do stvaranja studija i tako su se u tom trenutku u Zagrebu našla dva studija za proizvodnju crtanog filma (Sudović, 1978). Savjet za nauku i kulture Hrvatske ukida 1957. godine Interpublic jer smatraju da nema potrebe za postojanjem dvaju studija za proizvodnju crtanog filma. Interpublic se stopio sa „Zagreb filmom“. Rad studija „Interpublic“ je jedna od značajnih faza u formiranju i razvitku zagrebačke animacije.

3. Studio za crtani film Zagreb filma 1956.-1972.

U prostorijama nedovršenog kiparskog atelijera na Goljaku 1. svibnja 1956. godine stvara se Studio za crtani film pod vodstvom grupe Vukotić – Kostelac. Grupa za animaciju je koristila još jednu prostoriju koja se nalazila na Britanskom trgu – u Društvu filmskih radnika Hrvatske. Cjelokupna ideja o stvaranju studija pojavila se kada je Dušan Vukotić odlučio napraviti kratke reklamne crtane filmove. Braća Neugebauer odlaze u Njemačku i tamo nastavljaju s radom na stripu i crtanom filmu u njihovom stilu, odnosno na temelju bogate disneyjevske tradicije. Nakon zapošljavanja nove radne snage, novih animatora, crtača i drugih suradnika započinje izrada prvog crtanog filma u proizvodnji Zagreb filma, a to je bio film Nestašni robot. Grupa koja je bila zadužena za izradu ovog filma bili su crtači: Aleksandar Marks i Boris Kolar, animatori Vladimir Jutriša i Vjekoslav Kostanjšek, kompozitori Aleksandar Bubanović i scenograf Zlatko Bourek. Ujedno izradom prvog filma u proizvodnji Zagreb filma, Dušan Vukotić osvaja prvu autorsku nagradu koja je bila podijeljena na tom području za crtani film. Na 3. festivalu jugoslavenskog filma u Puli dodijeljena mu je nagrada Zlatna arena za pionirski rad na crtanom filmu. Nakon zapaženog uspjeha u Puli studio intenzivno nastavlja proizvodnju crtanih filmova. Vukotić započinje stvarati film Cowboy Jimmy, scenarij su napisali Vatroslav Mimica i Vladimir Tadej. Godine 1956. napisani su još scenariji za filmove Premijera, Strašilo, Benko i Kamenko, Na livadi i Susret u snu. Crtani film Cowboy Jimmy je i dalje sadržavao odlike disneyjevske kulture i tradicije. Bila je to „briljantno nacrtana i animirana parodija westerna“ (Škrabalo, 1998). Crtani film Premijera Nikole Kostelca bio je jedan od prvih uspjeha Zagrebačke škole crtanog filma u svijetu. Od tri njegova filma „najavangardniji po crtežu i animaciji i najizrazitiji dokaz izvornog koncepta bila je Premijera“ (Škrabalo, 1998).

3.1. Zlatno razdoblje

U godini 1985. ostvaraju se nade i očekivanja koja je crtani film pobudio u tim trenucima, Zagreb film snima trinaest novih crtanih filmova od koji neki filmovi postižu međunarodni uspjeh. Zlatno razdoblje traje sve do 1962. godine. Ovo razdoblje karakterizira vrijeme izvrsnih ostvarenja koja će pomoći u izgradnji i intenzivnom prodoru uspjeha crtanog filma u inozemstvo.

Vatroslav Mimica započinje nakon festivala u Puli snimati film Samac i Happy End. Crtani film Samac završen je 1958. godine jer su Mimica i Šoten željeli da se navede u programu crtanih filmova u Cannesu. U svibnju 1958. godine održan je festival u Cannesu i Zagreb film se tada predstavio sa sedam ostvarenja na području crtanih filmova: Cowboy Jimmy, Čarobni zvuci, Abra Kadabra, Strašilo, Samac, Premijera i na livadi. Film Samac bio je zabranjen za sudjelovanje i slanje na strane festivale, no Šoten i Mimica su odlučili riskirati i prokrijumčarili su Samca preko granice. Nakon što je film pokazao izvrsne uspjehe, osobito na festivalu u Cannesu, komisija i ostali ljudi su zaboravili na stroge zabrane. Martin je u lipnju 1958. godine u francuskom časopisu Cahiers du Cinema o filmu Samac izjavio: „Samac, razbuktao i magistralno djelo Vatroslava Mimice, otkriće koje nam je više od ostalih nametnulo mladu, a već značajnu umjetnost jugoslavenske animacije“ (Sudović, 1978). Brojni ugledni i poznati animatori i stvaratelji crtanih filmova diljem svijeta hvalili su i često spominjali Zagrebačku školu crtanih filmova, koja je zasjala u punom sjaju na Filmskom festivalu u Cannesu. Zlatno razdoblje Zagrebačke škole bilo je puno uspjeha koja su stvorili novi mladi talentirani umjetnici u području crtanih filmova i animacije. Nakon uspjeha u Cannesu, film Samac pronašao se i u programu za nagrade na festivalu kratkometražnih filmova u Veneciji. U kategoriji animiranih filmova Samac je osvojio prvu nagradu. Neposredno se u Puli održavao festival te je vijest o nagradi za film Samac stigla dan prije završetka festivala. Organizatori festivala i žiri su odlučili dodijeliti prvu nagradu u kategoriji crtanih filmova za režiju Samca, nagrada je trebala biti uručena drugom natjecatelju ali su brzo izbrisali ime i naknadno upisali ime Vatroslava Mimice.

Nažalost, autori i filmovi nisu pronalazili potrebnu potporu od strane domaće publike i sredine. Ono priznanje i ispunjenje koju su tražili autori pronašli su tek u inozemstvu kada su konkurirali pred oštrijom i znatnom većom konkurencijom. U godini 1959. Zagrebačka škola crtanih filmova donosi petnaest novih crtanih filmova, nekoliko od njih je bilo nagrađeno raznim priznanjima i nagradama na domaćim i stranim festivalima. U ovoj godini opet se ističu dva autora: Vatroslav Mimica i Dušan Vukotić kao predvodnici škole.

Mimica je stvorio još jedan crtani film koji je nagrađen nagradama u inozemstvu, ali ne i u zemlji. Zapaženo ostvarenje bio je crtani film Kod fotografa, film prvu nagradu osvaja na festivalu u Bergamu 1959. godine i u Annecyju 1960. godine. Film Kod fotografa govori o fotografu koji pokušava izmamiti osmijeh na licu svoje mušterije, ali to ne uspijeva pa ga ipak fotografira s tužnim licem. Na kraju se mušterija nasmije kada ugleda svoju fotografiju.

„Vukotić je u Piccolu još jednom iskazao smisao za ritam, plastično oblikovanje i likovnu harmoniju cjeline“ (Sudović, 1978: 168). Crtani film *Piccolo* je nagrađen prvim nagradama na festivalu u Beogradu, Oberhausenu i Corku. Godine 1960. Britanska filmska akademija u Londonu ga proglašava najboljim crtanim filmom godine. U filmu se radnja odvija oko usne harmonike. Dva prijatelja žive zajedno u kući i jedan odluči kupiti usnu harmoniku, svojim neprestanim sviranjem on smeta prijatelju pa on odluči kupiti veliku harmoniku. Kasnije dolazi do nametanja sve većim instrumentima. Dolazi do stvaranja sve većih orkestara i zborova kada u pomoć dođu ostali susjedi. Stvaraju se razne posljedice kojima je kriva mala usna harmonika naziva *Piccolo*.

Na šestom festivalu u Puli u programu su prikazana tri domaća crtana filma: *Kod fotografa*, *Krava na Mjesecu* i *Romeo i Julija*. Tijekom festivala mnogi autori diljem svijeta hvalili su filmove i samu Zagrebačku školu crtanog filma. „Crtani filmovi Zagreb filma danas su najbogatiji idejama i najsmioniji u koncepcijama. Daleko iza sebe ostavili su američke crtane filmove“, izjavio je Hilmar Hoffmann 1959. godine na festivalu u Puli.

3.2. Dušan Vukotić i Surogat

Jedan od najistaknutijih animatora škole bio je Dušan Vukotić, koji je svojim različitim modelom estetske animacije doveo Zagrebačku školu crtanog filma do jedne od zavidnih pozicija u svijetu animacije. Njegov stil bio je različit od braće Neugebauer, time se svojom preciznošću uzdignuo na vrh umjetničke animacije. Vukotić je svoje početke imao u Duga filmu kada je htio ostvariti da crtani filmovi budu političko-ideološki kritički u disneyjevskoj maniri. Kasnije u Zagreb filmu, Vukotić sve više odstupa od klasične animacije i počinje izgrađivati svoj stil koji će mu donijeti mnoge nagrade i postat će prepoznatljiv u svijetu. Prvi pokušaji odstupanja izvan tradicionalne animacije bili su crtani filmovi *Osvetnik* i *Koncert za mašinsku pušku*. „Koncert za mašinsku pušku nadovezuje se na *Osvetnika* jer oba unutar pokreta traže vrijednosti: izraziti je maksimalno minimalnom greškom“ (Pata, 1996: 80). 1958. godine crtani film *Koncert za mašinsku pušku* nagrađen je nagradom *Golden Gate Award* na festivalu u San Franciscu i tako je omogućio školi da odrješito nastavi graditi svoj put u svjetskoj animaciji. Još jedan od značajnijih Vukotićevih radova je već spomenuti crtani film *Piccolo* u kojemu je kombinirao zvuk i glazbu, zatim radi *Kravu na mjesecu*, jedan od

dječjih filmova; „Zagrebačka škola je dužna djeci jer nismo napravili dovoljno filmova za njih.“ (Pata, 1996: 81). Prije Surogata, napravio je crtani film Rep je ulaznica koji je bio neuspjeh.

Godine 1961. kada je zabilježena najveća proizvodnja crtanog filma u povijesti jugoslavenske kinematografije u studiju Zagreb filma snimljeno je trideset crtanih filmova. Upravo te godine Dušan Vukotić je režirao crtani film Surogat, prema scenariju Rudolfa Sremca i postigao najveći osobni uspjeh i najveći uspjeh Zagrebačke škole crtanog filma u svijetu. Film je najprije konkurirao s ostalih pet filmova koji su ušli u konkurenciju za nagradu Oscar u kategoriji najboljeg crtanog filma. Godinu dana kasnije u proljeće osvojio je tu istu nagradu. „Oscarom ovjenčani Surogat duhovito je izvedena globalna metafora o ispraznim užicima otuđenog suvremenika koji barata surogatima ne samo u materijalnoj, nego i u emocionalnoj sferi“ (Škrabalo, 1998: 288). Crtani film započinje scenom na osunčanoj morskoj plaži gdje se nalazi turist, proćelav debeljko, zadovoljnog osmjeha na usnama, u kupaćem kostimu. Iz automobila izvadi nekoliko okruglih kutijica, ručnu pumpu te napuše sve što mu treba: šator, motorni čamac, stolčić, pribor za jelo za dvoje. Nakon svega bira između uzoraka djevojaka i odabire jednu djevojku u kupaćem kostimu koju odluči napuhati. Kasnije pojavljuje se mladić koji se vozi na vodenim skijama, ali nitko ga ne vuče nego se skija kao da je na snijegu. Mladić uzima djevojku turistu i on postane bijesan. Mladić i djevojka se grle dok turist od bijesa i ljutnje izvlači djevojci ventil s boka. Grleći djevojku, mladić ubrzava smrt i tako ona umire. Mladić vadi i svoj ventil i umire. Turist sprema svoju djevojku i ostalu prtljagu. Oluči izdisati sve, plažu, automobil, more, sunce. Na svršetku saznajemo da je i turist plastika, i pojavljuje se natpis „svršetak“ koji splasne i izdiše se. Kako je lako turist došao do svega tako je lako i sve nestalo. Film je bio moderno animiran, likovi su bili geometrijski te je bio manji broj sličica u sekundi. Vukotić nije prisustvovao dodjeli nagrada Oscar u Santa Monici 1962. godine, zamijenio ga je tadašnji predstavnik Globus filma, Vladimir Terešak. Vukotiću je u znak zahvalnosti poslan 16-mm film o dodjeli nagradi. Crtani film Surogat je bio prvi film kojemu je dodijeljen Oscar izvan SAD-a. Uoči dodjele nagrada nitko se nije nadao ili očekivao da će Oscar pripasti Vukotiću, dovoljan uspjeh je bio što je konkurirao s ostalim crtanim filmovima i autorima. Ujedno ni Jugoslavenska ambasada u New Yorku je propustila organizirati prijem neposredno nakon dodjele, jer čak nisu bile štampane ni pozivnice za prijem. Svečanost u ambasadi održana je tek tjedan dana kasnije. Tijekom 1962. godine organizirane su mnoge retrospektive njegovih filmova. U domaćoj i stranoj štampi objavljeni su natpisi koji su veličali Vukotića i prikazivali njegov rad od

početaka pa sve do vrhunca kada je osvojio Oscar. Crtani film Surogat dobio je priznanja i nagrade: specijalna diploma u Corku, Bergamu, Oberhausenu, prva nagrada za režiju, crtež i animaciju, nagrade za scenarij i muziku u Beogradu, Nagrada grada Zagreba, prva nagrada u Pragu i zlatna diploma u Melbourneu.

Nakon uspješnog Surogata, Vukotić režira, crta i animira film Igra koji je osvojio razne nagrade i priznanja. Igra je prvi film koji je Vukotić radio u kombinaciji živih aktera i crteža. Dušan Vukotić je do umirovljenja 1990. godine bio profesor filmske režije na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu.

4. Zagrebačka škola poslije Oscara

Nakon naredanih uspjeha, godine 1963. u studiju Zagrebačke škole vlada kriza. Dolazi do nekoliko neuspjelih pokušaja ostvarenja suradnje sa stranim producentima, sama kvaliteta proizvodnje crtanih filmova naglo je oslabjela što se očitovalo u radu škole. Dušan Vukotić je nakon zasluženog Oscara izradio za Phila Davisa crtani film *Astromati* u trajanju od 25 minuta. Iako je Davis već sve pripremio za Vukotića, snimljene dijaloge i scenarij. Iz te uspješne suradnje nije niknula trajnija suradnja niti zamišljena serija filmova. Većinu nagrada i priznanja te godine ostvarili su filmovi *Igra*, *Mala kronika* i *Bumerang*. Kasnije 1964. godine popravljaju se stanje u Zagreb filmu te je Dušan Vukotić zadužen za stvaranje prigodne špice koja je namijenjena otvaranju jubilarnog festivala u Oberhausenu. Nastaje kratki film od sedamdeset metara koji je prikazivao put k susjedu. Film je stvoren u jednom jedinom kadru, tehnika koja omogućava projekciju na široko i normalno platno.

Počeci novog uzleta Zagrebačke škole crtanog filma započinje na beogradskom festivalu u ožujku 1964. godine kada se pojavljuju novi mladi umjetnici koji stvaraju novu vrstu crtanih filmova, kratke geg-šale, u trajanju od tri minute. Ističu se umjetnici Borivoj Dovniković, Pavao Štalter i Zlatko Grgić. Ova vrsta crtanih filmova nije dobila zaslužena pažnju i pozornost publike. Vukotićev film *Igra* je bio uvršten u konkurenciji za Oscara. Većina festivala tih godina više je pažnje pridavala krizi Zagrebačke škole crtanog filma nego vrijednostima i uspjesima koji su i dalje prisutni ali u nešto manjoj mjeri.

Kriza je prevladana u 1965. godini i novi crtani filmovi počinju sudjelovati na raznim festivalima. Na prvom projekcija Zagreb filma publika reagira nezainteresirano i površno. Na beogradskom festivalu u ožujku 1966. godine natječu se filmovi: *Zid* autora Zaninovića, *Moderna basna* Marksa i Jutriše, *Muzikalno prase* Grgića i *Kostimirani rendez-vous* Dovnikovića. Crtani film *Zid* autora Zaninovića je jedini nagrađeni film, a *Kostimirani rendez-vous* Dovnikovića je dobio diplomu. Žiri nije bio oduševljen: „Možda se i ne radi o krizi našeg crtanog filma, ali vakum postoji, to je evidentno“ (Sudović, 1978: 201). Razni časopisi su pisali o uspjehu škole na svjetskoj razini jer je 1965. godine proslavljen dvostruki jubilej, „s jedne strane je bila dvadesetogodišnjica jugoslavenske socijalističke kinematografije, s druge strane desetogodišnjica Studija za crtani film Zagreb filma“ (Sudović, 1978: 206). U raznim enciklopedijama već su se mogli pronaći povijesni i historiografski

podaci o jugoslavenskim crtanim filmovima i autorima.

Mnogi svjetski kritičari smatraju da 1966. godine nije bilo zapaženih filmova iako je ta godina donijela dvostruku pobjedu zagrebačkim animatorima. Autori škole postaju malodušni i obeshrabreni kritikom. Publika smatra da treba pobjeći od pretjerane idejnosti u crtanom filmu i osloboditi se od Vukotića i Mimice. Izražavaju razna mišljenja da jugoslavenski crtani film silazi s prvog mjesta u jugoslavenskoj kinematografiji i da na njegovo mjesto dolazi dokumentarni film. Situacija se preokrenula i crtani filmovi osvajaju nagrade i priznanja. Zaninovićev crtani film *Zid* nagrađen je na festivalima u Locarnu, Bergamu i Miamiu gdje osvaja zlatnu medalju kao najbolji crtani film festivala. Muzikalno prase osvaja prvu nagradu u Leipzigu, a film *Đavolja posla* osvaja njemački predikat „posebno vrijedan“. Jedan od „najljepših i najpotpunijih filmova napravljenih u zagrebačkom studiju“ (Sudović, 1978: 207) bio je crtani film *Bećarac* autora Zlatka Boureka. Tim film Bourek je uklonio sve nedostatke ranijih ostvarenja i donio novi uspjeh škole. Još jedna izniman uspjeh Zagrebačke škole crtanog filma su bile četiri crtanofilmske serije: *Hound for Hire*, *Inspektor Maska*, *Profesor Baltazar* i *Leteći medvjedići*. Animirana humoristična serija *Profesor Baltazar* je do danas najuspješniji projekt Zagrebačke škole crtanog filma. Zlatko Grgić je kreirao lik profesora. Serija je pred realizatore projekta postavila problem, svaka epizoda morala je biti popraćena tekstom koji će voditi gledatelja kroz radnju. Realizatori su uspjeli u tome i shvatili su da „prisustvo riječi ne ugrožava autonomne vrijednosti slike, boje i animacije“ (Sudović, 1978). Od 1968. godine do kraja sedamdesetih napravljeno je 59 filmova u četiri serije. Glavni lik je bio profesor koji je bio čudak ali iz prijateljstva prema ljudima nastoji otkloniti njihove nevolje.

Početakom 1980-ih godina dolazi do političkog kaosa u zemlji što uzrokuje ekonomsku krizu koja prvo utječe na kulturu. Smanjene su državne dotacije brojnim kulturnim institucijama, ujedno i Zagreb filmu. Smanjio se broj proizvedenih filmova i kvaliteta proizvodnje nije bila na nivou nekadašnje škole. Na svjetskoj sceni crtanog filma pojavljuje se razni novi studiji diljem svijeta koji su držali visoku poziciju i ponudili nove tehnike stvaranja crtanog filma. Zagrebačka škola iako je izgubila novčani poticaj, nije mogla ponuditi svijetu crtanog filma ono što su drugi mogli. Škola je i dalje stvarala filmove u klasičnoj tehnici, samo nekoliko kolaž filmova je proizvedeno, sve ostalo je rađeno kao klasični crtani film (Ajanović, 2004). Animaciju mijenja pojava novih tehnologija. Pojam „zagrebačke škole crtanog filma“ pripada povijesti.

5. Estetske osobitosti Zagrebačke škole crtanog filma

Zagrebačka škola crtanog filma nastaje u vrijeme raznih zbivanja u prvoj polovici 20. stoljeća. Prvi autori škole započinju svoju animaciju u obliku stripa. Strip je tada bio potcjenjivan kao medij i svrstavan u niži red oblika zabave. Malo tko je uočavao da su se u njemu spajali kreativni dometi karikature, ilustracije filma i popularnog štiva (Škrabalo, 1998). Ostala ključna područja utjecaja na zagrebačku animaciju je moderno slikarstvo, razvoj književnosti u Hrvatskoj, nove umjetničke tendencije, dizajn i ilustracije toga vremena. U kasnijim godinama likovnost škole počinje primati utjecaje zapada. Braća Neugebauer su smatrali da je svijet animiranog filma napokon bio uspostavljen s Disneyjevskim postignućima. Osnovno iskustvo dobiveno iz animiranog filma Veliki miting braće Neugebauer je potreba za rješavanje problema relacije između formi ponuđenih kreativnom animacijom i svijeta novih ideja (Volk, 1970).

Autori Zagrebačke škole se mogu podijeliti na one autore koji potječu iz područja karikature i oni koji dolaze s Akademije likovne umjetnosti. Autori povezani s karikaturnom su: braća Neugebauer, Vukotić i Dovniković. Zagrebačka škola je postala poznata po gegu te je geg kjučan dio škole. Geg predstavlja komičan efekt kojemu je uzrok iznenađenje (Sudović, 1978). Autori koji dolaze s Akademije likovnih umjetnosti svoje crtane filmove stvaraju s duhom vremena. Obje vrste autora svojim idejama i stvaralaštvom utječu jedni na druge te kao rezultat nastaju filmovi koji sadržavaju osobitosti karikature i obilježja moderne estetike. Vrlo značajna je reducirana animacija koja proces animacije pretvara u u kreativan čin dok je puna animacija sadržavala diznjevsku interpretaciju gega i pokreta.

Crtani filmovi koji su bili stvoreni u Zagrebačkoj školi imali su obrazovni i zabavni karakter. Filmovi su nosili poruku koja se usmjerila na toleranciju što je filmove stvaralo pogodnima za djecu i njihovo razumijevanje društvenih fenomena toga vremena. Postoji više razumijevanja i definicija autorskog filma koji predstavlja temelj Zagrebačke škole crtanog filma. Marušić autorski film, odnosno autorstvo, definira kao umjetnički koncept realizacije filma u kojem jedna osoba preuzima više kreativnih-autorskih uloga. Iako ta osoba može biti samo režiser, najčešće je ujedno i glavni crtač, scenarist, autor model liste, a ponekad i glavni animator i scenograf (Marušić, 2004: 119). Crtani filmovi koji su stvoreni tijekom rada Zagrebačke škole crtanog filma su festivalski filmovi. Takvi filmovi zahtijevaju eksperimentiranje i inovaciju.

Na autora Dušana Vukotića izniman utjecaj ostavio je Jiri Trnka koji je predlagao neotkrivene potencijale animacije. Crtani filmovi Dušana Vukotića su fokusirani na ritmičnost strukture i geg. Kao primjere crtanih filmova možemo izdvojiti Nestašni robot, parodija vesterna Cowboy Jimmy i crtani film znanstvene tematike Krava na mjesecu. Njegova estetika temelji na geometrijskoj stilizaciji i reduciranoj animaciji. Koristi se shematskim crtežom i fokusira se na pročišćen i konkretan motiv kao objekt svojih satira i parodija. Ne bavi se nijansama i nejasnoćama, nego cilja na općepoznate konvencije. Vukotić na vrhuncu usavršuje sklad reducirane animacije i stilizirane estetike pod utjecajem modernih umjetnika od kojih se ističu Klee, Chagall i Kandinsky. Tematski se najviše oslanja na kritiku konzumerizma, trivijalnosti svakodnevice i drugih negativnih strana zapadne kulture. Kao autor bio je izrazito precizan i dosljedan te se držao knjige snimanja koju je prethodno detaljno razradio (Ajanović, 2008: 255-259).

Vatroslav Mimica je bio iznimka među autorima Zagrebačke škole jer nije imao iskustva u crtanju i animaciji. Nije bio crtač, pa počinje režirati crtane filmove. U suradnji s Kostelcom stvara crtane filmove Na livadi i i Premijeru. Nakon redateljskog iskustva u igranom filmu počeo se orijentirati na animirani film. Njegovi filmovi se bave tematikom otuđenosti pojedinca od užurbanog svijeta (Ajanović, 2004: 98). Ovdje možemo istaknuti crtani film Samac koji stvara u suradnji s crtačem Marksom i animatorom Jutrišom. Volk Mimicu ističe kao autora koji se u svojim filmovima suprotstavlja malograđanskom gledanju na svijet, a njegov opus predstavlja kao neprestanu intelektualnu i duhovnu evoluciju koja kontinuirano prelazi samu sebe. Mimica se odupire svakom metafizičkom načinu interpretacije čovjeka i njegove egzistencije i zato čini sve kako bi pred kamerom oživjela materija ne samo u formi onog što ona je već i ono što može biti, tako slika postaje autentičnija i istinitija od predstava koje se vezuju za pojedinačne želje i namjere. Mimica razumije kako animirani film zahtijeva svoja pravila i tretman, no ne opterećuje se konvencijama i slobodno spaja film s drugim umjetničkim granama. Prema tome ne postoji predvidljivi formalizam u njegovim djelima (Volk 1970: 114-118).

Volk Kristla prikazuje kao autora koji kreće od individualnog i nihilističkog i razumije animacijsku materiju kao direktnu komunikaciju autorove ličnosti i forme. Vladimir Kristl je iz one skupine autora koji su svoje obrazovanje dobili na Akademiji likovnih umjetnosti.

Najznačajniji njegov film je Don Quiote u produkciji Zagreb filma. Kristl želi da film preuzme na sebe odgovornost za rješavanje problema koji razdiru i njega samog kao ličnost. Autor postavlja pitanja, ali ne odgovara na njih. Kao autorska ličnost crpi svoju temu iz povijesnog sukoba pojedinca i univerzuma koji se manifestira kroz konflikt s konkretnim stvarima. Animacija i likovnost postaju direktni izraz emocije. Struktura se osamostaljuje od svog materijalnog podrijetla pa Kristla smatra vrhuncem Zagrebačke škole crtanog filma u smislu traganja izvan modernističkog, koja su rezultirala oprečnim estetskim zahvatima unutar njegovih radova (Volk 1970: 123-131). Apstrakcija se u avangardnom smislu najviše osamostalila u Kristlovim filmovima.

Borivoj Dovniković i Zlatko Grgić su uz Dušana Vukotića bili majstori gega i humora, iako su imali različite interese. Dovniković se centrirao oko običnog čovjeka i njegovog sukoba sa svijetom koji ga okružuje. Kad u filmovima poput Gool!, Lutkica, Krek ili Škola hodanja prikazuje zlobne karakteristike čovjeka i društva i dalje ih uspjeva prikazati uz određenu dozu humora kako bi se takve teme lakše prihvatile. Grgić se fokusira na konkretnu situaciju, u filmovima prikazuje optimizam (Pata, 1984: 80-88).

Kolar bio redatelj ili crtač, u skici ili gotovom djelu, uvijek prikazuje svoje bitne osobine: nježnost u liniji, divljenje za prefinjenu izražajnost grafike, izvjesnu hladnoću pri osmišljavanju i definiranju osobne komunikativnosti. Liniju tretira na profinjen način i posjeduje analitički um (Volk, 1970: 169). Kolar u svoje crtane filmove unosi aktualne filmske i likovne kretnje. Kao sredstvo koristi likovni znak za uspostavljanje relacije između objekata. Boris Kolar je surađivao u stvaranju dječje serije Profesor Baltazar u kojemu prikazuje profesor koji je uvijek spreman na dobročinstvo. Svojim estetskim osobitostima se predstavio u crtanim filmovima Crvenkapica, Rep je ulaznica i u samostalnoim filmu Dječak i lopta. Na sami vrh svjetske animacije dovodi ga crtani film Boomerang (Pata, 1996: 115).

Autori Marks i Jutriša većinu svoje karijere su proveli stvarajući u paru, a u svoje filmove su unijeli elemente horora i egzistencijalnih pitanja koji imaju prizvuk noćne more (Ajanović, 2004: 100). Marks slovi po svom ekspresionističkom pristupu likovnosti, tavnim bojama i zagasitim tonovima. Stavlja naglasak na odnose u samom stvaralačkom postupku. Oslanja se na modernističko shvaćanje figure, plohe i boje, kao forme koja proizlazi iz pokreta, zato nalazi svoje prirodni izraz u animaciji. U tom je smislu jasno porijeklo njegove povezanost s Jutrišom koji njegovu likovnost stavlja u animacijski pokret što naglašava činjenicu kako su animacija i

crtež dva vida iste cjeline (Volk 1970: 153-165). Marks je bio redatelj prvog crtanog filma u boji – Crvenkapica. Početak individualnog stvaralaštva su crtani filmovi: Muha, Pauk, Sizif, Mora i Pogrebnik u čijim naslovima iščitavamo odlike horora.

Glavne zamjerke u estetici Zagrebačke škole crtanog filma bile su nedostatak jednostavnih tema koje bi trebale biti lako shvatljive široj publici i koje bi se bazirale na domaće i aktualne probleme. Škola se tematski najviše bavi egzistencijalnim problemima čovjeka.

6. Svjetski festival animiranog filma – Animafest Zagreb

Prvi svjetski festival animiranih filmova u Zagrebu održan je od 19. do 24. lipnja u prostorima Doma Jugoslavenske narodne armije. Festival je pokrenut temeljem odluke Izvršnog odbora ASIFA-e, Međunarodnog udruženja animiranog filma i institucije Zagreb filma i grada Zagreba. Dužnost direktora prvog festivala obnašao je Želimir Matko. U izvršnom odboru 1972. godine bili su: Milivoj Pogrmilović (predsjednik), Borivoj Dovniković, Milivoj Kujundžić, Marko Lehpamer, Želimir Matko, Dušan Vukotić i Ivo Vuljević. Programsku komisiju sačinjavali su: Dušan Vukotić (predsjednik), Borivoj Dovniković, Boris Kolar, Želimir Matko, Milivoj Pogrmilović, Aleksandar Marks i Pavao Štalter (Sudović, 1978: 37). Ovaj festival je jedan od najvažnijih festivala animiranog filma u svijetu. Sama ideja stvaranja festivala 1972. godine je bila ta da autori jedni drugima pokazuju i procjenjuju filmove. Autori su u glavnom fokusu sve do danas. Animafest je od početaka stvaranja vezan uz Zagreb i Zagreb film, prije svega festival se odvija u Zagrebu zbog Zagrebačke škole crtanog filma. Ujedno Zagreb tada nije bio politički kontroverzan ostalim državama i gradovima, dolazak u Zagreb se smatrao sigurnim i prihvatljivim. Grad Zagreb je u vrijeme osnivanja Animafesta postao jedan od središta animacije u svijetu. Borivoj Dovniković i Zlatko Bourek osmislili su i dizajnirali festivalski logo i prvi plakat Festivala animiranog filma. Maskota Animafesta postao je Mandlek, lik malog čovjeka koji nosi mali šeširić i pojavljuje se već u prvim crtanim filmovima. Zagrebački autori su se spontano razvili kao jedna koncentrirana novost. Cilj festivala je bio okupiti producente, animatore i redatelje te ih potaknuti na razgovor, na privatne i službene sastanke.

Iako je najizazovniji aspekt organiziranja prvog festivala bio prostor, već prilikom organiziranja drugog festivala mijenja se prostor te je znatno veći i zapaženiji. Drugi festival se održao u netom dovršenoj Koncertnoj dvorani Vatroslav Lisinski. Tada je prvi put Walt Disney poslao svoje filmove na festival animacije što je bilo veliko priznanje festivalu ali i Zagrebačkoj školi crtanog filma. Festival je imao „pikničku tradiciju“ gdje su animatori provodili vrijeme u prirodi i na listu papira crtali svoje ideje i o tome raspravljali i komentirali s ostalim poznatim autorima. Festival je bio mjesto za druženje i stvaranje ugodne atmosfere. Na ostalim festivalima je vladala užurbanost, na Animafestu vrijeme je sporo protjecalo. Četvrti festival 1980. godine se skoro nije ni održao zbog financijskih razloga. „Festival je održan u prostorima zagrebačkog Studentskog centra, čime je na efektan način upotpunjena raznolikost lokacija koju ova manifestacija njeguje od početka“. (Sudović, 1982.).

Osamdesetih godina je došlo do promjena, promjene su se najviše vidjele u pomacima umjetničke animacije u svijetu.

Povodom 8. festivala svjetske animacije koji se 1988. godine vraća u grad na televiziji se počeo prikazivati posebni novi program pod nazivom „Animavizija“. Program se sastojao od razgovora s autorima, prikaza različitih smjerova animacije i vijesti i razne zanimljivosti iz animiranog svijeta. U početku je program pratio događanja na festivalu, ali kasnije postaje tjedna redovna emisija. Interes i odaziv gledatelja za Animaviziju je kroz godine bio sve bolji što je omogućilo da emisija dobije i bolje termine prikazivanja. Tijekom devedesetih godina osjećaju se turbulentne i teške godine koje su imale utjecaja i na kulturu. 10. festival se održao unatoč ratnim okolnostima, ali tek nekoliko gostiju iz inozemstva je prisustvovalo festivalu.

Na festivalu 2000. godine prikazivalo se pet poznatih animiranih filmova Dušana Vukotića u čast njegovom predanom radu i prisjećanju visokog nivoa Zagrebačke škole crtanog filma. Festival je do 2005. godine bio bijenalan, fokusiran na kratke animirane filmove, a od 2005. se održava svake godine. Neparne godine su posvećene dugometražnom animiranom filmu, a parne godine kratkometražnom. Svjetski festival animiranog filma još uvijek je onaj festival A kategorije, što znači da se pobjednik kratkometražnog animiranog filma direktno kandidira za Oscara i po tome je svjetski relevantan i značajan. Cilj festivala je domaćoj publici predstaviti tu svjetskost koju festival pruža. U zadnjih nekoliko godina organiziranja festivala stvari su se značajno promijenile zahvaljujući pojavi novih tehnologija. U godinama epidemije COVID-a i razornog potresa koji je pogodio Zagreb organizatori su se potrudili da se festival održi uživo pred publikom i s međunarodnim gostima.

7. Zaključak

Cilj ovoga rada bio je predstaviti važnost, utjecaj i razvitak Zagrebačke škole crtanog filma na našim prostorima i u svijetu.

Zagrebačka škola crtanog filma postala je svjetski poznata škola, barem u svijetu animacije. Vukotićev film Surogat koji je osvojio Oscara donio je još veću prepoznatljivost škole. Ono što školu čini jedinstvenom i genijalnom pojavom u svijetu toga vremena je to da se u tom trenutku težilo modernizmu animacije, drugačijim crtežima i animacijama. U čitavom svijetu nije bilo takvog fenomena da se na jednom malom mjestu pojavi tolika koncentracija talentiranih vrhunskih autora koji svojim jedinstvenim stilom prikazuju animaciju.

Zagrebačka škola crtanog filma se oblikovala u drugoj polovici 1950-ih godina, vrhunac je doživjela u prvoj polovici 1960-ih, a zamrla je do sredine 1980-ih godina kada je postala prošlost. U toj prošlosti škole stvoreni su filmovi koji i danas imaju neprolaznu i vječnu vrijednost. Filmovi i autori su ostali naslijeđena baština s kojom se i dalje mogu stvarati novi autori i crtani filmovi. Škola je dala europskoj filmskoj baštini preko 400 naslova vrijednih animiranih ostvarenja koja su i nagrađena s više od 400 najprestižnijih nagrada širom svijeta.

Iako je Zagrebačka škola crtanog filma postala prošlost nju se uz razne umjetničke uspjehe u animaciji možemo prisjećati i po Svjetskom festivalu animiranog filma koji se održava u Zagrebu. Festival je dokaz uspješnosti i prepoznatljivosti škole. Zagrebački festival bio je značajan doprinos nastojanju da se animirani film približi širokim masama publike. Grad Zagreb je tada postao europski centar modernog crtanog filma.

Filmovi koji su se proizveli tijekom rada škole bili su u mnogo različitih stilova i širokog raspona tema, od najozbiljnijih do najkomičnijih. Od svojih početaka pa sve do danas Zagrebačka škola crtanog filma izrasla je u najznačajnije središte crtanog filma u svijetu.

8. Literatura

1. Ajanović, M. (2004) *Animacija i realizam*, Zagreb: Hrvatski filmski savez.
2. Ajanović, M. (2008) *Karikatura i pokret: Devet ogleda o crtanom filmu*, Zagreb: Hrvatski filmski savez.
3. Art a la carte: Animafest – 50 godina (2022) Hrvatska radiotelevizija, 8. svibnja 2022.
4. Dovniković-Bordo, B. (1996) *Škola crtalog filma*, Zagreb: Prosvjeta.
5. Marušić, J. (2004) *Alkemija animiranog filma*, Zagreb. Meandar.
6. Mršić, T. (2022) *Grad animacije Film o 50 godina Animafesta*, Hrvatska radiotelevizija, Zagreb film.
7. Pata, N. (2006) *Iz dana u dan u Zagreb filmu*, Zagreb: Hrvatski filmski savez.
8. Pata, N. (1996) *Majstori zagrebačkoga crtalog filma*, Zagreb: Vedis.
9. Pata, N. (1984) *Život u fantaziji crtalog filma*, Zagreb: Zagreb film.
10. Sudović, Z. ed., (1978a) *Zagrebački krug crtalog filma: građa za povijest hrvatske kulture, 1. sv., pedeset godina crtalog filma u Hrvatskoj; almanah 1922.-1972.*, Zagreb: Zavod za kulturu Hrvatske.
11. Sudović, Z. ed., (1978b) *Zagrebački krug crtalog filma: građa za povijest hrvatske kulture, 2. sv., odabrani scenariji i knjige snimanja crtanih filmova zagrebačke škole*, Zagreb: Zavod za kulturu Hrvatske.
12. Sudović, Z. ed., (1978c) *Zagrebački krug crtalog filma: građa za povijest hrvatske kulture, 3. sv., uspjesi i nedoumice; izbor i bibliografija važnijih napisa o crtanim filmovima zagrebačke škole objavljenih u domaćem tisku 1951-1972.*, Zagreb: Zavod za kulturu Hrvatske.
13. Sudović, Z. ed., (1986) *Zagrebački krug crtalog filma: građa za povijest hrvatske kulture, 4. sv., almanah 1972.-1982.*, Zagreb: Zavod za kulturu Hrvatske.
14. Škrabalo, I. (1998) *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.-1997.*, Zagreb: Nakladni zavod Globus
15. Volk, P. (1970) *Estetika moderne animacije Zagrebačka škola crtalog filma*, Beograd: Slavija.